

Katarzyna Klimczak

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Zakład Rachunkowości Informatycznej,
Instytut Rachunkowości
katarzyna.klimczak@sgh.waw.pl

SPRAWOZDAWCZE UJĘCIE REZERW NA ZOBOWIĄZANIA W PRAKTYCE SPÓŁEK GIEŁDOWYCH

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badania poświęconego raportowaniu na temat rezerw na zobowiązania przez spółki wchodzące w skład indeksu WIG20. Celem badania była analiza sposobu i zakresu prezentacji informacji o rezerwach na zobowiązania w rocznych sprawozdaniach finansowych. Analizie poddano ujęcie rezerw na zobowiązania w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz w informacjach dodatkowych do sprawozdania finansowego.

Słowa kluczowe: rezerwy na zobowiązania, ujawnienia, sprawozdanie finansowe.

Klasyfikacja JEL: M41.

DISCLOSURE OF PROVISIONS IN FINANCIAL STATEMENTS OF PUBLIC COMPANIES

Abstract: The article presents the results of the research devoted to financial reporting of provisions by public companies listed on Warsaw Stock Exchange. The aim of the research was the analysis of the scope of disclosures in consolidated annual reports. The analysis included the presentation of provisions in a statement of financial position and in notes to financial statement.

Keywords: provisions, disclosure, financial statement.

Wstęp

Rezerwy, będące istotną, pełniącą wiele funkcji, złożoną i wieloaspektową kategorią rachunkowości, są przedmiotem szczególnego zainteresowania ze strony badaczy rachunkowości. W literaturze prowadzone są teoretyczne rozważania na temat istoty, zakresu i funkcji rezerw w rachunkowości [Gmytrasiewicz 2003; Poniatowska 2004; Nowak 2007; Klimczak 2010, 2013a; Stępień 2011; Poniatowska 2013a], analizowane jest ujęcie rezerw w krajowych i międzynarodowych regulacjach rachunkowości [Gierusz 2003; Gierusz i Gierusz 2009; Schneider 2003; Walińska 2002; Wojas 2003, Klimczak 2013b; Poniatowska 2011, 2013b, Gos 2010].

Podjęmowane są również badania empiryczne dotyczące rezerw na zobowiązania. Przedmiotem zainteresowania badaczy były między innymi skłonności polskich przedsiębiorstw do tworzenia rezerw obniżających wynik finansowy [Wojas 2008], wykorzystywanie rezerw jako narzędzia kreowania wyniku finansowego przez spółki giełdowe [Walińska i Bek-Gaik 2012], wpływ rezerw na sytuację majątkowo-finansową spółek [Hońko i Kufel 2011], ujawnienia na temat wyceny rezerw na zobowiązania [Hońko 2013] oraz podejście praktyków do rozpoznania rezerw [Gierusz, Koleśniki i Silska-Gembka 2015].

Celem badania, którego wyniki zaprezentowano w niniejszym artykule, były przegląd i ocena rozwiązań stosowanych przez spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w odniesieniu do sprawozdawczego ujęcia rezerw na zobowiązania.

Do badania wybrano spółki wchodzące w skład indeksu WIG20. Analizą objęto skonsolidowane sprawozdania finansowe za 2014 rok, sporządzone zgodnie z międzynarodowymi standardami sprawozdawczości finansowej (MSSF).

W ramach badania dokonano przeglądu informacji na temat rezerw na zobowiązania prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, z wyłączeniem rezerw na świadczenia pracownicze oraz rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Na potrzeby dalszych rozważań rezerwy będące przedmiotem badania będą określane jako pozostałe rezerwy. Analizie poddano ujęcie rezerw na zobowiązania w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz w informacjach dodatkowych do sprawozdania finansowego.

1. Prezentacja rezerw na zobowiązania w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

W pierwszej kolejności, na potrzeby badania przeanalizowano prezentację rezerw na zobowiązania przez spółki giełdowe w sprawozdaniu z sytuacji finansowej.

Z zapisów MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” (MSR 1) wynika, że w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jednostki gospodarcze powinny wykazać odrębnie pozycję rezerwy oraz rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Dodatkowo jednostki mogą prezentować dodatkowe pozycje czy też grupy pozycji w odniesieniu do rezerw. Ponadto w bilansie lub w informacjach dodatkowych jednostki powinny wykazać subklasy (rodzaje) rezerw, przy czym rezerwy powinny podzielić przynajmniej na rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych i inne rezerwy [MSR 1, par. 78].

Z przeprowadzonej analizy wynika, że spółki zastosowały następujące rozwiązania:

- wyodrębniły w bilansie odrębną pozycję pozostałe rezerwy,
- połączyły pozostałe rezerwy i rezerwy na świadczenia pracownicze w jedną pozycję bilansową,
- zastosowały inne rozwiązanie.

Dziewięć spółek ujmuje w bilansie odrębną pozycję dla kategorii pozostałe rezerwy. Ta kategoria jest przez nie określana jako:

- rezerwy na pozostałe zobowiązania i obciążenia,
- rezerwy na pozostałe zobowiązania i inne obciążenia,
- rezerwy,
- inne rezerwy,
- pozostałe rezerwy.

Siedem spółek wykazuje w ramach jednej grupy w bilansie pozostałe rezerwy oraz rezerwy na świadczenia pracownicze. W tym wypadku określają tę kategorię jako:

- rezerwy,
- rezerwy długoterminowe/rezerwy krótkoterminowe.

Powyższe rozwiązania (zastosowane przez większość spółek) można ocenić jako zgodne z MSSF. Po pierwsze – pozycja rezerw została wyodrębniona w bilansie. Po drugie, niektóre spółki oddzieliły pozostałe rezerwy od rezerw na świadczenia pracownicze na potrzeby bilansu (co jest dopuszczalne przez MSSF).

Cztery spółki spośród 20 zastosowały inne rozwiązania, które mogą budzić zastrzeżenia z punktu widzenia ich zgodności z MSSF. Spółka Eurocash wyodrębniła rezerwy tylko w zobowiązaniach długoterminowych, w krótkoterminowych zaś połączyła je z rozliczeniami międzyokresowymi. Z kolei spółka Cyfrowy Polsat S.A. wydzieliła w zobowiązaniach długoterminowych łączną pozycję dla rezerw i innych zobowiązań, w krótkoterminowych zobowiązaniach zaś w ogóle nie wyodrębniła w bilansie grupy rezerw. Szczegółne rozwiązanie zastosował także Bank Zachodni WBK S.A, który nie wyodrębnił w bilansie

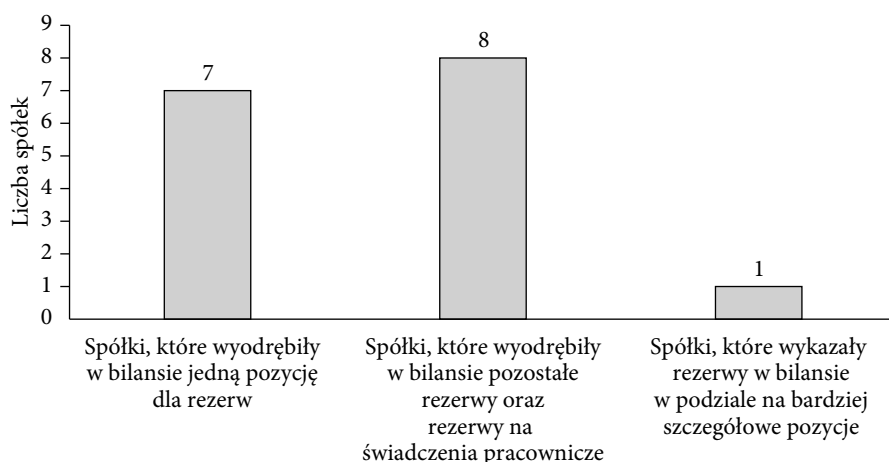
rezerw – znalazły się one w pozostałych pasywach – bardzo pojemnej kategorii obejmującej między innymi rozrachunki z tytułu transakcji giełdowych, rozrachunki międzybankowe i międzyoddziałowe, rezerwy, rozliczenia międzyokresowe przychodów, rozliczenia publiczno-prawne, rozliczenia międzyokresowe bierne, zobowiązania wobec kontrahentów leasingowych, zobowiązania z tytułu ubezpieczeń oraz pozostałe zobowiązania do odkupu udziałów w jednostkach zależnych. Z kolei LPP SA wyodrębniła długoterminowe rezerwy na świadczenia pracownicze oraz krótkoterminowe rezerwy (które – jak wynika z danych liczbowych zawartych w notach objaśniających – w analizowanym okresie obejmowały tylko rezerwy z tytułu świadczeń pracowniczych).

Można stwierdzić, że 80% analizowanych spółek w danym obszarze stosuje rozwiązania zgodne z MSSF.

Warto w tym miejscu dokładniej się zastanowić nad tymi rozwiązaniami, które są zgodne z MSSF – pod kątem ich wpływu na cechy jakościowe informacji sprawozdawczej. Spółki, które wyodrębniają w bilansie pozycję dla rezerw, mogą:

- 1) zawrzeć w niej wszystkie rezerwy (z wyjątkiem rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego),
- 2) podzielić rezerwy na potrzeby bilansu na pozostałe rezerwy oraz rezerwy na świadczenia pracownicze,
- 3) podzielić rezerwy jeszcze bardziej szczegółowo.

Rysunek 1 przedstawia informacje na temat wyborów w tym zakresie dokonywanych przez spółki giełdowe.

Rysunek 1. Klasyfikacja rezerw na zobowiązania w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek giełdowych.

Zdaniem autorki, najbardziej czytelnym dla odbiorcy sprawozdania rozwiązaniem jest wyodrębnienie w bilansie pozycji dla pozostałych rezerw oraz rezerw na świadczenia pracownicze. Takie rozwiązanie zastosowało osiem na 20 spółek. Wydaje się, że odmienny charakter oraz zasady wyceny pozostałych rezerw oraz rezerw na świadczenia pracownicze uzasadniają takie rozwiązanie. Ponadto wyodrębnienie tych pozycji w bilansie pozwala już „na pierwszy rzut oka” zorientować się co do charakteru zobowiązania.

Przyglądając się ośmiu spółkom, które wydzieliły grupę pozostałe rezerwy, można stwierdzić, że dla sześciu z nich grupa pozostałe rezerwy ma znaczący udział w sumie bilansowej. Są to następujące spółki (w nawiasie podano udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej): Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. (5%), KGHM Polska Miedź S.A. (4%), Orange Polska S.A. (5%), PGNiG S.A. (5%), Tauron Polska Energia S.A. (4%), ENEA S.A. (4%). Z kolei dla dwóch pozostałych spółek, które wyodrębniły w bilansie pozostałe rezerwy, ich udział w sumie bilansowej nie przekracza 1%. Są to następujące spółki: Synthos S.A. (0,7%) i mBank S.A. (0,1%).

Wśród spółek, które łączą na potrzeby bilansu pozostałe rezerwy z rezerwami na świadczenia pracownicze, są: Bank Pekao S.A. (0,1%), PKO Bank Polski S.A. (0,11%), Alior Bank S.A. (0,024 %), PKN Orlen S.A. (2,3%), PGE S.A. (8,1%), Energa S.A. (2%), Asseco Poland S.A. (0,58%). W czterech spośród wyżej wymienionych spółek udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej nie przekroczył 1%, w dwóch spółkach wyniósł około 2%.

Powyższe dane pokazują, że istnieje zależność pomiędzy wyodrębnianiem w bilansie pozycji pozostałe rezerwy i wielkością tej pozycji, mierzoną udziałem w sumie bilansowej. Z siedmiu spółek, w których pozostałe rezerwy stanowią powyżej 4% sumy bilansowej, sześć wykazało odrębną pozycję w bilansie przeznaczonym na pozostałe rezerwy. Jedna z nich (PGE S.A.) połączyła pozostałe rezerwy z rezerwami na świadczenia pracownicze. Z kolei w tych spółkach, w których pozostałe rezerwy nie przekraczają 1% sumy bilansowej – trzy spółki wyodrębniły pozostałe rezerwy, cztery zaś połączyły je z rezerwami na świadczenia pracownicze.

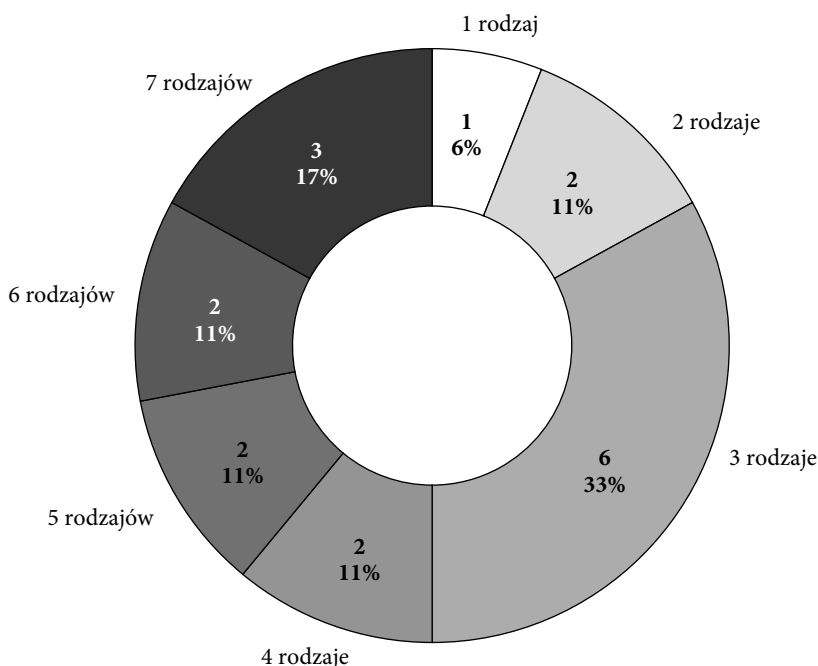
2. Prezentacja rezerw na zobowiązania w informacjach dodatkowych

Kolejnym krokiem badania było przeanalizowanie ujęcia rezerw na zobowiązania w notach objaśniających w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych. W notach tych spółki przedstawiają bardziej szczegółowe in-

formacje na temat tworzonych rezerw, przede wszystkim wyszczególniają rodzaje tworzonych rezerw.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że zdecydowana większość spółek, w których wystąpiły pozostałe rezerwy na zobowiązania, wykazała ich poszczególne rodzaje w notach objaśniających. Jedyną spółką, która tego nie zrobiła, jest Cyfrowy Polsat S.A.

Spółki wykazały 1–7 rodzajów pozostałych rezerw, przy czym połowa spółek wykazała maksymalnie trzy (rysunek 2).

Rysunek 2. Liczba rodzajów pozostałych rezerw wykazywanych w notach objaśniających do sprawozdania finansowego

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek.

Poza samym wyszczególnieniem rodzajów tworzonych rezerw, w odniesieniu do każdego rodzaju rezerw jednostki gospodarcze powinny ujawnić określone dane liczbowe. Zgodnie z MSSF, dane te obejmują:

- wartość bilansową na początku i na końcu okresu,
- dotychczasowe rezerwy utworzone w ciągu okresu, łącznie ze zwiększeniami dotychczasowych rezerw,

- c) kwoty wykorzystane w ciągu okresu (czyli poniesione i rozliczone z rezerwami),
- d) kwoty niewykorzystane, rozwiązane w ciągu okresu,
- e) wzrost w ciągu okresu kwoty zdyskontowanej, wynikającej z upływu czasu oraz ze skutków wszelkich zmian stopy dyskontowej [MSR 37, par. 84].

Z przeprowadzonej analizy wynika, że 16 spółek przedstawiło w swoim sprawozdaniu finansowym wymagane dane liczbowe na temat stanu rezerw na początku okresu, utworzonych, wykorzystanych, rozwiązanych rezerwach w ciągu okresu oraz stanu rezerw na końcu okresu¹.

Warto również zauważyć, że niektóre spółki przedstawiają bardziej szczegółowe dane (np. o zmianach stanu rezerw wynikających z różnic kursowych, ujęciu zmiany w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej lub ujęciu w skonsolidowanym sprawozdaniu z wyniku).

Oprócz danych liczbowych na temat poszczególnych rodzajów rezerw jednostki powinny również ujawnić – w odniesieniu do każdego rodzaju rezerw:

- a) krótki opis charakteru obowiązku (zobowiązania) oraz oczekiwanych terminów wynikających zeń wpływów korzyści ekonomicznych,
- b) wskazania świadczące o wszelkich istotnych niepewnościach co do kwoty i terminu wystąpienia tych wpływów, jeśli konieczne jest podanie takiej informacji, jednostka gospodarcza powinna ujawnić główne założenia poczynione odnośnie do przyszłych zdarzeń [MSR 37, par. 85].

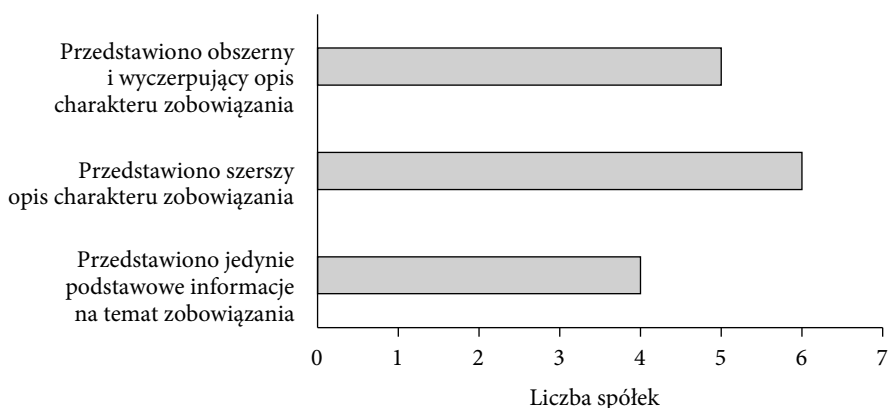
W celu odpowiedzi na pytanie, czy spółki giełdowe spełniają powyższe wymogi, w badaniu przyjęto następujący sposób postępowania.

- 1) spośród wszystkich zobowiązań z kategorii pozostałe rezerwy zidentyfikowano pozycję najistotniejszą (największą pod względem wartościowym),
- 2) sprawdzono, czy w sprawozdaniu finansowym (w dowolnym jego miejscu) w ogóle przedstawiono opis charakteru danego zobowiązania,
- 3) podjęto się próby oceny zakresu tego opisu; w tym celu zastosowano następującą skalę:
 - 0 – zobowiązanie jest jedynie wymienione w ramach rodzajów rezerw na zobowiązania (wskazana jest jego wartość oraz jej zmiany na przestrzeni okresu sprawozdawczego),
 - 1 – przedstawiono podstawowe informacje na temat zobowiązania,
 - 2 – przedstawiono szerszy opis charakteru zobowiązania,
 - 3 – przedstawiono obszerny i wyczerpujący opis charakteru zobowiązania,

¹ Ponieważ nie wszystkie spółki dyskontują rezerwy na zobowiązania, w tym miejscu badania pominięto ten problem.

- 4) sprawdzono, czy w sprawozdaniu finansowym pojawia się jakakolwiek opisowa informacja na temat innych rodzajów rezerw z grupy pozostałe rezerwy,
- 5) podjęto się próby oceny zakresu tego opisu; w tym celu zastosowano następującą skalę:
 - 0 – zobowiązania są jedynie wymienione w ramach rodzajów rezerw na zobowiązania (wskazana jest ich wartość oraz zmiany na przestrzeni okresu sprawozdawczego),
 - 1 – zaprezentowano podstawowe informacje na temat poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania,
 - 2 – zaprezentowano podstawowe informacje na temat poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania plus szerszy opis w odniesieniu do niektórych z nich,
 - 3 – zaprezentowano szeroki opis w odniesieniu do wszystkich rodzajów rezerw na zobowiązania.

Wyniki przeprowadzonej analizy ilustruje rysunek 3. Większość spółek przedstawiła opis charakteru zobowiązania najistotniejszej rezerwy z pozostałych rezerw (15 spółek). Dokonując tego opisu, cztery spółki ograniczyły się do podstawowych informacji na temat zobowiązania.

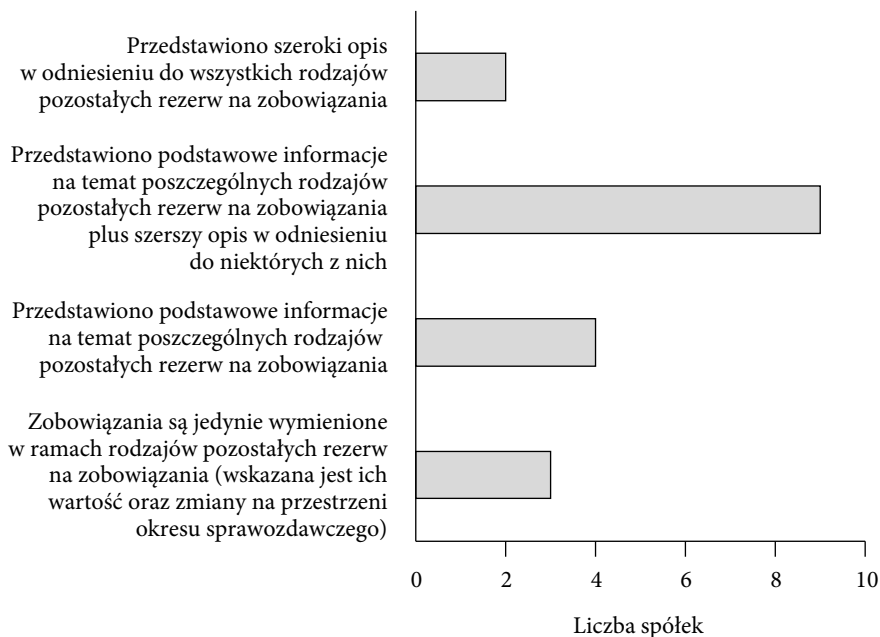

Rysunek 3. Opis najistotniejszego zobowiązania z grupy pozostałe rezerwy

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek

Jeśli chodzi o opis innych rezerw z grupy pozostałe rezerwy – 10 na 18 spółek przedstawiło opis charakteru zobowiązania wszystkich rodzajów rezerw z tej grupy, a 8 na 18 nie przedstawiło opisu wszystkich rezerw, trzy

spółki ograniczyły się jedynie do podania wartości poszczególnych rodzajów rezerw oraz ich zmian w danym okresie sprawozdawczym; 50% spółek przedstawiło podstawowe informacje na temat poszczególnych rezerw na zobowiązania oraz rozszerzyło informację w odniesieniu do wybranych rezerw (rysunek 4).

Rysunek 4. Opis innych zobowiązań (poza najistotniejszym) z grupy Pozostałe rezerwy

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek

W celu uzupełnienia powyższych informacji zbadano, czy spółki podają informacje na temat oczekiwanych terminów wypływów korzyści ekonomicznych związanych z poszczególnymi rodzajami rezerw. Stwierdzono, że ponad połowa spółek (11) nie prezentowała informacji na temat. Z kolei spośród tych, które prezentowały taką informację, większość (sześć spółek) robiła to w odniesieniu tylko do wybranych grup pozostałych rezerw.

Bardzo ważnym aspektem raportowania w obszarze rezerw na zobowiązania jest informacja na temat stosowanych przez jednostkę gospodarczą zasad ich wyceny. Istotnym elementem wyceny rezerw na zobowiązania jest

ich dyskontowanie (lub jego brak). Rozwiązania MSSF co do ujawniania informacji na ten temat są następujące:

- standardy nie zawierają bezpośredniego obowiązku przedstawiania informacji na temat dyskontowania rezerw (lub też niedyskontowania),
- standardy nie zawierają bezpośredniego obowiązku przedstawienia informacji na temat zastosowanej stopy dyskonta,
- standardy przewidują obowiązek ujawniania wzrostu w ciągu okresu kwoty zdyskontowanej, wynikającej z upływu czasu oraz skutków wszelkich zmian stopy dyskontowej w odniesieniu do poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania [MSR 37, par. 84].

W związku z tym w badaniu przeanalizowano, czy spółki przedstawiają informację na temat tego, czy dyskontują rezerwy, a jeśli tak, to w którym miejscu sprawozdania finansowego pojawia się ta informacja. Sprawdzono również, czy spółki ujawniają informacje na temat przyjętej stopy dyskonta oraz czy ujawniają kwotowe zmiany wynikające z upływu czasu oraz skutków zmian stopy dyskontowej

Z analizy wynika, że tylko trzy spółki przedstawiły w ramach opisu stosowanych zasad rachunkowości jednoznaczną deklarację co do tego, że dyskontują rezerwy. Reszta albo w ogóle nie wspominała w ramach tego opisu o fakcie dyskontowania przez nie pozostałych rezerw, albo przedstawiała taki opis, który nie wskazywał jednoznacznie, czy rezerwy są dyskontowane, czy nie, informując na przykład, że „jeśli skutek zmiany wartości pieniądza jest istotny, kwota rezerw odpowiada bieżącej wartości nakładów, które, jak się oczekuje, będą niezbędne do wypełnienia tego obowiązku”.

Następnym aspektem ujawnień na temat stosowanych zasad wyceny rezerw na zobowiązania, który został przeanalizowany w badaniu, jest prezentacja stopy dyskontowej przyjętej na potrzeby wyceny. Okazuje się, że tylko siedem spółek przedstawiło informację na temat przyjętej stopy dyskonta. Co więcej, sześć z nich zrobiło to tylko w odniesieniu do najistotniejszej rezerwy z pozostałych rezerw, a jedna w odniesieniu do jednej z grup pozostałych rezerw.

O ile MSSF nie przewidują bezpośredniego obowiązku ujawniania informacji na temat przyjętej stopy dyskontowej na potrzeby wyceny pozostałych rezerw, o tyle wskazują na konieczność ujawnienia kwotowych zmian wynikających z upływu czasu oraz skutków zmian stopy dyskontowej dla poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania. Z analizy wynika, że tylko sześć na 19 spółek wypełniło ten obowiązek. Z powyższych rozważań wnioskujemy zatem, że dziewięć na 19 spółek rzeczywiście dyskontuje rezerwy, a więc ponad 30% tych spółek nie ujawnia wymaganych informacji.

Zakończenie

Na potrzeby badania przeanalizowano zgodność raportowania spółek z WIG20 na temat pozostałych rezerw na zobowiązania z zapisami MSSF. Zestawienie i podsumowanie wyników przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Zgodność wybranych aspektów raportowania na temat Pozostałych rezerw na zobowiązania z zapisami MSSF

Badany aspekt raportowania	Udział spółek wypełniających wymogi MSSF (%)	Udział spółek niewypełniających wymogów MSSF (%)
Prezentacja odrębnej pozycji dla kategorii rezerw w bilansie	80	20
Podział pozostałych rezerw na zobowiązania na szczegółowe subklasy (rodzaje) w informacji dodatkowej	95	5
Przedstawienie danych liczbowych na temat poszczególnych rodzajów pozostałych rezerw w odpowiednim przekroju	84	16
Przedstawienie opisu charakteru obowiązku (zobowiązania) najistotniejszej rezerwy z pozostałych rezerw	79	21
Przedstawienie opisu charakteru obowiązku (zobowiązania) wszystkich rodzajów pozostałych rezerw	55	45
Prezentacja informacji na temat oczekiwanych terminów wpływów pieniężnych w związku z tworzonymi rezerwami	42	58
Ujawnienie kwotowych zmian wynikających z upływu czasu oraz skutków zmian stopy dyskontowej dla poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania.	67 (spośród spółek, które dyskontują pozostałe rezerwy na zobowiązania)	33 (spośród spółek, które dyskontują pozostałe rezerwy na zobowiązania)

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek.

Żaden z badanych aspektów raportowania nie został rozwiązany w sposób zgodny z MSSF przez wszystkie spółki. Najwyższy poziom zgodności z MSSF odnotowano w odniesieniu do podziału pozostałych rezerw na bardziej szczegółowe pozycje w informacji dodatkowej. Natomiast najwyższy

poziom niezgodności z MSSF dotyczy ujawnienia charakteru zobowiązania dla poszczególnych rodzajów pozostałych rezerw.

Poza zgodnością stosowanych przez spółki giełdowe rozwiązań ze szczegółowymi wytycznymi MSSF w ramach badania przeanalizowano te aspekty raportowania, które nie zostały konkretnie sprecyzowane w MSSF, a które – zdaniem autorki – mogą mieć istotny wpływ na cechy jakościowe informacji pochodzących z rachunkowości.

Zaliczono do nich zakres i jakość opisu charakteru obowiązków, w związku z którymi tworzone są pozostałe rezerwy, a także przedstawienie informacji na temat dyskontowania rezerw na zobowiązania oraz przyjętej stopy dyskontowej.

Zdaniem autorki, dla zapewnienia odpowiedniej jakości informacji sprawozdawczej, za absolutne minimum informacyjne należy uznać przedstawienie wyczerpującego opisu najważniejszej rezerwy z grupy pozostałe rezerwy. Za taki opis można uznać opis przedstawiony przez 26% spółek. Niestety, aż jedna piąta z nich nie przedstawia jakiegokolwiek opisu nawet w odniesieniu do najistotniejszej pozostałej rezerwy. Ważnym uzupełnieniem informacji o pozostałych rezerwach jest opis innych pozostałych rezerw (poza tą najistotniejszą). Badanie pokazało, że wiele spółek nie przedstawia jakiegokolwiek informacji opisowej na ten temat.

Jeśli chodzi o informacje na temat dyskontowania rezerw na zobowiązania (lub też ich niedyskontowania) – za dość zaskakujący można uznać fakt, że zaledwie 15% spółek przedstawiło w sprawozdaniu finansowym jednoznaczną deklarację co do stosowania dyskonta w procedurach wyceny rezerw. W wypadku aż 63% przeanalizowanych sprawozdań informację na temat tego, czy rzeczywiście dyskontuje się rezerwy, można było uzyskać dopiero po przeanalizowaniu kilku różnych not objaśniających. Co więcej, często nawet te dodatkowe poszukiwania nie dawały jednoznacznej odpowiedzi co do poszczególnych rodzajów pozostałych rezerw.

Spółki, które dyskontują pozostałe rezerwy, nie zawsze podają wysokość zastosowanej stopy dyskontowej, a jeśli już to robią, to często ograniczają tę informację tylko do stopy dyskonta najistotniejszej pozostałej rezerwy.

Oczywiście, aby ocenić jakiś obszar raportowania w danym przedsiębiorstwie, należy na niego spojrzeć całościowo. Przede wszystkim na całokształt danego obszaru raportowania wpływają poszczególne jego aspekty. Uchybienia czy niedociągnięcia w jednym aspekcie mogą być zrekompensowane w ramach innych aspektów. Ponadto, dokonując oceny, należy brać pod uwagę istotność danej pozycji majątku (zobowiązań) dla danego przedsiębiorstwa. Jest sprawą oczywistą, że im większy jest udział rezerw na zobowiązania w sumie

bilansowej, tym prezentowane dane o rezerwach (zakres i sposób ich prezentacji) mają większy wpływ na cechy jakościowe sprawozdania finansowego.

W tabeli 2 zestawiono informacje na temat wypełniania przeanalizowanych wymogów MSSF przez poszczególne przedsiębiorstwa. W zestawieniu nie uwzględniono wymogu dotyczącego ujawniania kwotowych zmian wynikających z upływu czasu oraz skutków zmian stopy dyskontowej dla poszczególnych rodzajów rezerw na zobowiązania, ponieważ nie wszystkie spółki dyskontowały pozostałe rezerwy na zobowiązania. W zestawieniu uwzględniono ocenę opisu najistotniejszej rezerwy z pozostałych rezerw².

Tabela 2. Wypełnianie wymogów MSSF przez spółki

Spółka	Udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej (%)	Przestrzeganie zbadanych wymogów						Ocena opisu charakteru zobowiązania największej rezerwy z grupy Pozostałe rezerwy (w skali 0–3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A.	5	T	T	T	T	T	T	3
KGHM Polska Miedź S.A.	4	T	T	T	T	N	T	3
Synthos S.A.	0,7	T	T	T	T	T	T	2
LPP SA	0	–	–	–	–	–	–	–
Eurocash SA	0,46	N	T	N	T	N	T	1
Orange Polska S.A.	5	T	T	T	T	T	T	3
Cyfrowy Polsat S.A.	1	N	N	N	N	N	N	nie można określić na skali ze względu na brak wyszczególnionych rodzajów rezerw
mBank S.A.	0,1	T	T	T	N	T	T	0
Bank Zachodni WBK S.A.	0,9	N	T	T	N	T	N	0
Bank Pekao S.A.	0,1	T	T	T	T	–	N	1
PKO Bank Polski S.A.	0,11	T	T	T	T	N	N	1
Alior Bank S.A.	0,024	T	T	T	N	N	N	0
Grupa PZU SA	0,3	T	T	T	T	T	N	2
PGNIG S.A.	5	T	T	N	T	N	N	3
PKN Orlen S.A.	2,3	T	T	T	T	T	N	2
PGE S.A.	8,1	T	T	T	T	T	T	3

² Tak jak już wcześniej zauważono, przedstawienie tego opisu uznano za minimum informacyjne raportowania na temat rezerw na zobowiązania.

cd. tabeli 2

Spółka	Udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej (%)	Przestrzeganie zbadanych wymogów						Ocena opisu charakteru zobowiązania największej rezerwy z grupy Pozostałe rezerwy (w skali 0–3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
Tauron Polska Energia S.A.	4	T	T	T	T	T	N	2
Energia SA	2	T	T	T	T	T	N	2
ENEA S.A.	4	T	T	T	T	T	T	1
Asseco Poland S.A.	0,58	T	T	T	T	N	N	2

Objaśnienia:

Przestrzeganie zbadanych wymogów:

- (1) Prezentacja odrębnej pozycji dla kategorii rezerw w bilansie
- (2) Podział pozostałych rezerw na zobowiązania na szczegółowe subklasy (rodzaje) w informacji dodatkowej
- (3) Przedstawienie danych liczbowych na temat poszczególnych rodzajów pozostałych rezerw w odpowiednim przekroju
- (4) Przedstawienie opisu charakteru obowiązku (zobowiązania) najistotniejszej rezerwy z pozostałych rezerw
- (5) Przedstawienie opisu charakteru obowiązku (zobowiązania) wszystkich rodzajów pozostałych rezerw
- (6) Prezentacja informacji na temat oczekiwanych terminów wpływów pieniężnych w związku z tworzonymi rezerwami

T – dany wymóg jest przestrzegany, N – dany wymóg nie jest przestrzegany.

W celu oceny opisu charakteru zobowiązania największej rezerwy z grupy pozostałe rezerwy posłużono się następującą skalą:

- 0 – zobowiązanie jest jedynie wymienione w ramach rodzajów rezerw na zobowiązania (wskazana jest jego wartość oraz jej zmiany na przestrzeni okresu sprawozdawczego),
- 1 – przedstawiono podstawowe informacje na temat zobowiązania,
- 2 – przedstawiono szerszy opis charakteru zobowiązania,
- 3 – przedstawiono obszerny i wyczerpujący opis charakteru zobowiązania.

Źródło: na podstawie sprawozdań finansowych spółek.

Z zestawienia w tabeli 2 wynika, że 11 spółek (60%) wypełnia pięć lub sześć przeanalizowanych wymogów, pozostałe zaś – cztery i mniej. Tylko pięć spółek wypełnia wszystkie przeanalizowane wymogi.

Można stwierdzić, że wśród siedmiu spółek, w których pozostałe rezerwy mają większy udział w sumie bilansowej (od 4 do 8,1%), prawie wszystkie (z wyjątkiem jednej) spełniają wszystkie lub prawie wszystkie wymogi. Z kolei wśród dziewięciu spółek, w których pozostałe rezerwy mają mniejszy udział w sumie bilansowej (do 1%), odsetek tych, które wypełniają wszystkie lub prawie wszystkie wymogi, jest znacznie mniejszy – jedna spółka spełnia wszystkie wymogi, dwie spełniają pięć wymogów, reszta – cztery i mniej.

Spółki, które wypełniają wszystkie i prawie wszystkie wymogi, prezentują jednocześnie bardziej wyczerpujący opis zobowiązania najistotniejszej rezerw z grupy pozostałe rezerwy. Spośród tych spółek, które wypełniają pięć lub sześć przeanalizowanych wymogów, cztery przedstawiają obszerny i wyczerpujący opis charakteru zobowiązania najistotniejszej pozostałej rezerwy, pięć przedstawia szerszy opis charakteru zobowiązania.

Z kolei łącząc dane na temat udziału pozostałych rezerw w sumie bilansowej, spełnianych wymogów oraz oceny opisu charakteru zobowiązania najistotniejszej pozostałej rezerwy, można zauważyć, że:

- spółki, w których udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej wynosił od 4 do 8,1%, przedstawiły w większości wyczerpujący opis charakteru zobowiązania najistotniejszej pozostałej rezerwy,
- spółki, w których udział pozostałych rezerw w sumie bilansowej wynosił poniżej 1% i które spełniały większość wymogów, jednocześnie przedstawiły szerszy opis charakteru zobowiązania najistotniejszej pozostałej rezerwy, natomiast te, które spełniały mniej wymogów, za opis charakteru zobowiązania otrzymały oceny 1 i 0, co oznacza, że ich opis był bardzo ograniczony.

Patrząc zatem na dany obszar raportowania całościowo, biorąc pod uwagę zarówno istotność pozycji pozostałe rezerwy, jak i rozwiązania stosowane przez spółki w ramach raportowania na temat pozostałych rezerw, można wyciągnąć następujące wnioski.

Po pierwsze te spółki, które wypełniały większość obowiązkowych wymogów raportowania, przedstawiały jednocześnie szerszy i wyczerpujący opis charakteru obowiązków oraz niepewności z nimi związanych. Z kolei te spółki, które wypełniały mniej obowiązkowych wymogów raportowania, jednocześnie ograniczały opis obowiązków i niepewności w ramach pozostałych rezerw. Może to świadczyć o tym, że przedsiębiorstwa przyjmują pewną określoną politykę informacyjną w odniesieniu do konkretnego obszaru raportowania lub – mówiąc inaczej – przywiązują mniejszą lub większą wagę do danego obszaru.

Po drugie istnieje duża zależność pomiędzy istotnością danej pozycji a rozwiązaniami stosowanymi przez przedsiębiorstwa – im większy udział pozostałych rezerw na zobowiązania w sumie bilansowej, tym większa zgodność z wymogami MSSF i tym obszerniejszy opis danego obszaru.

Analizując sprawozdania finansowe spółek giełdowych, zwrócono dodatkowo uwagę na następujące kwestie.

- 1) Jak już wcześniej wspomniano, wydaje się, że z punktu widzenia odbioru sprawozdania finansowego przez czytelnika najlepszym rozwiązaniem jest przedstawienie w bilansie odrębnej pozycji dla pozostałych rezerw

i rezerw na świadczenia pracownicze. Jeśli jednak jednostka decyduje się na połączenie tych dwóch zobowiązań w bilansie, warto zastosować odpowiedni przekrój, w jakim prezentowane są szczegóły na temat poszczególnych rezerw w notach objaśniających. Jest to ważne, zwłaszcza wtedy, gdy spółka tworzy kilka rodzajów pozostałych rezerw na zobowiązania oraz kilka rodzajów rezerw na świadczenia pracownicze. Można przedstawić odrębne zestawienie dla pozostałych rezerw i odrębne dla rezerw na świadczenia pracownicze lub przedstawić jedno zestawienie, ale wprowadzić dodatkową pozycję, w której podsumowane są rezerwy dotyczące pracowników i oddzielnie podsumowane są pozostałe rezerwy (takie rozwiązanie zastosowała w swoim sprawozdaniu finansowym spółka Energa SA).

- 2) Informacja na temat rezerw na zobowiązania jest rozproszona po wielu miejscach sprawozdania finansowego – dane liczbowe pojawiają się w bilansie oraz notach objaśniających pozycje bilansowe, zasady wyceny rezerw na zobowiązania – w opisie polityki rachunkowości oraz w opisach ważnych oszacowań i założeń, opis charakteru zobowiązania między innymi w notach objaśniających pozycje bilansowe. Jest sprawą oczywistą, że to rozproszenie informacji jest w dużym stopniu nieuniknione. Ponadto to, w jakim miejscu sprawozdania umieszczane są określone informacje, zależy od decyzji jednostki i rozwiązania w tym zakresie mogą być różne w poszczególnych przedsiębiorstwach. Natomiast tym, co zwraca uwagę, jest brak jednolitego postępowania w danym sprawozdaniu finansowym dla całego obszaru rezerw. Na przykład, w tym samym sprawozdaniu finansowym opis jednego rodzaju rezerw (niekoniecznie najistotniejszego) był przedstawiany w opisie zasad polityki rachunkowości, a opis innych rodzajów rezerw – w nocie do pozycji bilansowej. Informacje na temat zasad wyceny, przyjętej stopy dyskontowej – w odniesieniu do niektórych rodzajów rezerw w tym samym sprawozdaniu finansowym – są przedstawiane w ramach opisu polityki rachunkowości, dla innych rodzajów rezerw – w nocie o przyjętych oszacowaniach i założeniach, a jeszcze dla innych rodzajów rezerw – w notach do pozycji bilansowej. Powyższe rozwiązania znacznie utrudniają odbiorcy sprawozdania finansowego poruszanie się po obszarze rezerw na zobowiązania.
- 3) Aspektem raportowania na temat pozostałych rezerw, w ramach którego występują najbardziej zróżnicowane rozwiązania, jest opis charakteru obowiązku oraz oczekiwanych terminów wynikających z tego obowiązku wpływów korzyści ekonomicznych. Zróżnicowane są zarówno zakres ujawnień, jak i treść zawarta w tym opisie. Niektóre spółki ograniczają się

w zasadzie do wyodrębnienia rodzajów pozostałych rezerw oraz przedstawienia danych liczbowych na ich temat, inne – przedstawiają obszerny opis wszystkich rodzajów pozostałych rezerw.

Bibliografia

- Gierusz, J., 2003, *Ewolucja pojęcia rezerw w polskim prawie bilansowym*, w: Cebrowska, T., Dotkuś, W. (red.), *Rachunkowość krajów w drodze do Unii Europejskiej. Rezerwy w rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Gierusz, J., Gierusz, M., 2009, *Rezerwy w prawie bilansowym i handlowym*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 4/1.
- Gierusz, J., Koleśnik, K., Silska-Gembka, S., 2015, *Podejście praktyków do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych w świetle MSSF – wyniki badania empirycznego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 390.
- Gmytrasiewicz, M., 2003, *Dylematy kwalifikacji rezerw*, w: Cebrowska, T., Dotkuś, W. (red.), *Rachunkowość krajów w drodze do Unii Europejskiej. Rezerwy w rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Gos, W., 2010, *Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów oraz zobowiązania warunkowe w świetle krajowego standardu rachunkowości nr 6*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki finansowe. Ubezpieczenia, nr 27.
- Hońko, S., 2013, *Wycena w rachunkowości – znaczenie, podstawy, parametry, zasady*, Wydawnictwo Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe Zapol Dmochowski, Sobczyk.
- Hońko, S., Kufel, T., 2011, *Wpływ rezerw na sytuację majątkowo-finansową spółek objętych WIG 20*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 668.
- Klimczak, K., 2010, *Istota i zakres przedmiotowy rezerw w rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, nr 58(114), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 1–20.
- Klimczak, K., 2013a, *Reserves in Traditional and Contemporary Accounting*, European Journal of Business and Economics, vol. 8, no. 2.
- Klimczak K., 2013b, *Wpływ zasad ujmowania, wyceny i prezentacji sprawozdawczej rezerw na zobowiązania na użyteczność sprawozdania finansowego*, w: Turyna, J., Rak, J. (red.), *Finansowe uwarunkowania rozwoju organizacji gospodarczych, Ryzyko w rachunkowości i zarządzaniu finansami*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

- MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2013, IFRS, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.
- MSR 37 *Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2013, IFRS, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.
- Nowak, E., 2007, *Rezerwy w rachunkowości jako instrument zabezpieczenia przed ryzykiem działalności*, Prace Instytutu Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 50, t. 1.
- Poniatowska, L., 2004, *Rezerwy jako kategoria zobowiązań*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, nr 21(77), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Poniatowska, L., 2011, *Rezerwy i bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów według międzynarodowych i polskich standardów rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 625.
- Poniatowska, L., 2013a, *Rezerwy na zobowiązania jako instrument polityki bilansowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 757.
- Poniatowska, L., 2013b, *Rezerwy w rachunkowości – ewolucja podejścia i perspektywy zmian*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 313.
- Schneider, K., 2003, *Rezerwy w polskim prawie bilansowym i podatkowym*, w: Cebrowska, T., Dotkuś, W. (red.), *Rachunkowość krajów w drodze do Unii Europejskiej. Rezerwy w rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Skonsolidowane sprawozdania finansowe spółek WIG20 za rok 2014.
- Stępień, K., 2011, *Rezerwy jako instrument manipulowania wynikiem finansowym przedsiębiorstwa*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1/1.
- Walińska, E., 2002, *Rezerwy w polskim prawie bilansowym*, w: *Rozwój gospodarki rynkowej a rachunkowość w XXI wieku – wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Walińska, E., Bek-Gaik, B., 2012, *Rezerwy jako istotna kategoria kształtująca wynik finansowy spółek*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 689.
- Wojas, M., 2003, *Zasady uznawania i prezentacji rezerw oraz zobowiązań warunkowych*, Monitor Rachunkowości i Finansów, nr 10.
- Wojas, M., 2008, *Częstotliwość tworzenia rezerw i ich wpływ na kształtowanie sytuacji finansowej polskich przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 768.